

УДК 657.422

К.Л.Багрій,
Чернівецький торговельно-економічний інститут КНТЕУ,
м. Чернівці

УДОСКОНАЛЕННЯ ОПЕРАТИВНОГО АНАЛІЗУ ОБОРОТНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВА

У статті описуються основні шляхи удосконалення оперативного аналізу оборотних активів на підприємстві.

В статье описываются основные пути усовершенствования оперативного анализа оборотных активов на предприятии.

This article describes the basic ways to improve the operational analysis of current assets in the enterprise.

Ключові слова: оборотні активи, оперативний аналіз, метод, матеріальні запаси, дебіторська заборгованість.

Перехід до ринкових основ організації економічної системи України вимагає підвищення ефективності управління суспільним виробництвом на всіх його рівнях. Важливе місце у вирішенні цього завдання належить оперативному економічному аналізу. Від повноти та цілеспрямованості застосування всіх його видів в управлінні багато в чому залежить і ефективність самого управління.

Актуальність даного напрямку полягає в тому, що без точного оперативного аналізу оборотних активів підприємство не зможе проаналізувати та спрогнозувати свої витрати та прибутки.

Основним завданням оперативного аналізу оборотних активів є не тільки виявлення негативних явищ у процесах їх використання на підприємстві, а й сприяння їх своєчасному виправленню протягом певного періоду, що дає змогу реально поліпшити кінцеві результати роботи підприємства.

Проблемами оперативного економічного аналізу оборотних активів займалися такі відомі вчені-економісти: О.В.Єфимова, Л.С.Васильєва, Є.В.Негашева, А.Д.Шеремет, Т.В.Тимофєєва, Г.С.Никонович та ін., які зробили вагомий внесок у вирішенні питання оперативного аналізу оборотних активів у системі управління підприємством.

Загальновідомо, що економічний аналіз господарської діяльності за часом дослідження процесів і явищ поділяють на попередній, оперативний, послідовний і стратегічний аналіз. Однак, на нашу думку, саме оперативному аналізу приділено найменше уваги.

Оперативний економічний аналіз полягає у забезпеченні управління своєчасною дією інформацією про зміну економічної ситуації, причини цієї зміни, відхилення від регламентованих параметрів з метою своєчасного вироблення рішень, спрямованих на попередження та усунення негативних змін і ефективного маневрування ресурсами та капіталом. Оперативний аналіз є системою щоденного спостереження та

оцінювання відхилень фактичного стану досліджуваного об'єкта від регламентованих показників, визначення причин і можливих наслідків таких відхилень, розроблення механізмів швидкого втручання у господарські процеси з метою забезпечення неперервного й ефективного функціонування господарського комплексу [2, с.59].

У системі управління економікою підприємства важливе місце посідає оперативний аналіз оборотних активів, що належить до спеціальних функцій фінансового менеджменту як спеціальна сфера управління підприємством.

Формування оптимального обсягу та складу оборотних активів дозволяє забезпечити досягнення поточних і стратегічних цілей та завдань управління.

Для оцінки стану оборотних активів використовуються різні методи та прийоми оперативного економічного аналізу: методики детермінованої і стохастичної комплексної порівняльної оцінки, прийоми експертної і рейтингової оцінки, методи дисперсійного аналізу і характеристик рядів динаміки, що дають достовірну характеристику стану оборотних активів та їх структури [1, с.96].

У процесі оперативного аналізу оборотних активів слід приділяти велику роль показникам динаміки. Якщо за певний досліджуваний період вартість оборотних активів підприємства знижується, можна зробити висновок, що зменшуються його можливості. Адже більш доцільно мати справи із підприємствами з великим обсягом активів, який вони систематично нарощують. При зниженні активів доцільно провести аналіз виконання плану реалізації продукції (робіт, послуг), і якщо даний показник зростає, то це зниження активів все одно не призведе до зниження рентабельності діяльності підприємства, адже кожна гривня, вкладена у виробництво, й надалі приносить свій дохід.

Необхідно впевнитись, що величина активів підприємства зростає не за рахунок інфляційних факторів. У сучасних умовах майже неможливо наростити обсяг оборотних коштів лише за рахунок власних джерел фінансування. Також потрібно проаналізувати, як саме за рахунок позикових коштів підприємство збільшує валюту балансу. Навіть якщо підприємство широко використовує позикові кошти і тим самим збільшує величину своїх активів, воно водночас втрачає свою фінансову стійкість, тобто автономність [1, с.103].

В усіх зазначених випадках необхідно особливо ретельно проаналізувати структурні зміни в оборотних активах, а також їх структуру. Нині на більшості підприємств значна частина оборотних активів знаходиться у формі запасів і дебіторської заборгованості.

Необґрунтований ріст питомої ваги матеріальних запасів в оборотних активах призводить до того, що їх частина не працює, а запаси

знецінюються, знижується їхня ліквідність та збільшується величина природних втрат. Надмірні матеріальні запаси сповільнюють рух капіталу, порушують фінансову стабільність підприємства, змушують керівництво шукати додатково кошти для розширення операційної діяльності.

При аналізі стану матеріальних запасів на підприємстві варто оцінити його постачальників; правильність обрахунку величини страхового запасу; інфляційні процеси в державі; можливість збільшити розмір закупівлі в умовах дефіциту; можливості підприємства щодо збереження запасів без втрати ними своїх споживчих характеристик.

До оборотних активів підприємства також належить дебіторська заборгованість. Вона визначається як заборгованість фізичних та юридичних осіб за відвантаженими товарами, наданими роботами та послугами.

Дебіторська заборгованість буває двох видів: нормальна і невиправдана. Невиправдана заборгованість виникає внаслідок недоліків роботи підприємства, а саме: розкрадання та псування матеріальних цінностей підприємства та грошей [4, с.51].

Збільшення величини дебіторської заборгованості негативно впливає на господарську діяльність підприємства. Адже замість того, щоб отримати кошти за продукцію (роботи, послуги) знову вкласти у виробництво, збільшити величину статутного капіталу чи резервного фонду, підприємство змушене чекати, доки дебітори не повернуть свої борги або саме змушене брати у борг більшу суму грошей для реінвестування у діяльність.

Варто також проаналізувати, як саме змінилася динаміка величини дебіторської заборгованості та оцінити її реальну вартість. Необхідно розрахувати резерв сумнівних боргів та визначити суму безнадійної дебіторської заборгованості, проаналізувати, як змінилась її величина порівняно з попереднім звітним періодом. Розрахунок обсягу неповернення боргів розраховується за середніми даними за декілька років. Варто розглянути перелік основних боржників підприємства та ймовірність неповернення ними боргу, зробити всі можливі дії для швидшого погашення ними заборгованості. Необхідно також провести зустрічну перевірку по дебіторській заборгованості, щоб перевірити правильність зазначеної суми у фінансовій звітності та на підприємствах-боржниках.

Оперативний аналіз дебіторської заборгованості полягає у вивченні її якості та ліквідності. Якість трактується як ймовірність одержання суми сповна. Основними показниками цієї характеристики є термін утворення заборгованості та питома вага простроченої дебіторської заборгованості, адже чим більший термін її прострочення, тим менша ймовірність її отримання у майбутньому [3, с.25].

Узагальнюючим показником повернення дебіторської заборгованості є її

оборотність. Дані показники порівнюються за кілька періодів з умовами договорів. Порівняння фактичної оборотності з розрахованою за умовами договорів дає можливість оцінити своєчасність оплати заборгованості та визначити ненадійних дебіторів.

При аналізі оборотних активів доцільно проаналізувати джерела їх фінансування, тобто визначити, за рахунок яких засобів переважною мірою розвивалося підприємство. Сукупність активів визначають можливості підприємства для його подальшого розвитку, але реальні можливості визначають ті активи, що покриваються власними джерелами фінансування (чисті активи).

Наявність власних оборотних коштів дозволяє підприємству вільно ними маневрувати та підвищувати ефективність і стійкість його діяльності. Внаслідок низки об'єктивних причин (інфляція, ріст обсягів реалізації, затримка в оплаті рахунка клієнта та ін.) у підприємства виникають тимчасові додаткові потреби в оборотних активах. У таких ситуаціях покрити в них потребу самостійно неможливо, тому забезпечення господарської діяльності супроводжується залученням позикових коштів.

Одним із загальних критеріїв ефективності використання оборотних коштів є такий: поточні активи повинні бути мінімальні, але достатні для успішної й безперебійної роботи підприємства.

У процесі аналізу необхідно оцінити ліквідність оборотних активів, здатність підприємства розраховуватись за своїми поточними зобов'язаннями, попереджувати можливе банкрутство.

При аналізі ліквідності варто звернути увагу на співвідношення оборотних активів і короткострокових зобов'язань, динаміку величини власного оборотного капіталу і причини його змін, ступінь участі власного капіталу у формуванні оборотних активів, склад короткострокових зобов'язань, наявність простроченої кредиторської заборгованості і зміна її частки в складі зобов'язань підприємства.

У ході оперативного аналізу визначають, як змінилась за досліджуваний період величина оборотних активів за рахунок зміни власних і позикових коштів [4, с.53].

Отже, характерними рисами оперативного економічного аналізу оборотних активів є:

- терміновість, яка означає, що час проведення аналізу оборотних активів максимально наближений до часу здійснення господарських процесів, що полегшує і прискорює прийняття відповідних управлінських рішень;

- дієвість – постійний контроль і оцінка господарської діяльності дає змогу вживати своєчасні заходи, спрямовані на недопущення й упередження розвитку негативних змін та використання сприятливого шансу;

Ї достовірність означає можливість проведення оцінок і прийняття адекватних рішень за інформацією, що не систематизується і не проходить статистичного опрацювання.

Вихідною інформацією при проведенні оперативного аналізу може бути також експертний висновок аналітика за результатами маркетингових досліджень.

Головним недоліком оперативного аналізу є відсутність системного підходу в оцінках і діагностиці та орієнтації на кінцеві господарські результати.

Удосконалення проведення оперативного аналізу оборотних активів на підприємстві має полягати в розробці певної системи проведення даного аналізу залежно від типу господарської операції та виду діяльності підприємства з певною послідовністю. Наприклад, доцільно розробити перелік питань, які підлягають нагальному вивченню (динаміка змін величини оборотних коштів, розмір операційного та страхового запасів, розмір поточної кредиторської заборгованості та ін.) ще до здійснення господарських операцій або безпосередньо на перших етапах їх проведення та затвердження питань, які підлягають вивченню відповідно до суті господарської операції. Наприклад, при реалізації продукції доцільно спершу проводити аналіз платоспроможності замовника, а якщо він не здатен сплатити всю суму одразу, варто проаналізувати структуру дебіторської заборгованості нашого підприємства, щоб дізнатися, чи можемо ми дозволити надати його товари в кредит, а потім дослідити структуру дебіторської заборгованості, щоб проаналізувати, чи дане підприємство не є вже нашим боржником, також варто дізнатися, чи багато таких заборгованостей у нашого підприємства-замовника і чи всі попередні свої заборгованості воно сплатило.

Отже, оперативний аналіз стану оборотних коштів (загальної величини й розмірів окремих поточних активів) дозволяє:

Ї оцінити ефективність використання ресурсів в оперативній діяльності підприємства;

Ї визначити ліквідність балансу підприємства, тобто можливість вчасно погасити короткострокові зобов'язання;

Ї з'ясувати, у що вкладаються власні оборотні кошти підприємства протягом фінансового циклу з метою оцінки локального надлишку чи нестачі окремих видів оборотних коштів.

Величина й структура поточних активів має відповідати потребам підприємства, що відображені в бюджеті.

Завдання управління оборотними коштами полягає в умілому балансуванні між ризиками:

1. Пов'язаними з нестачею оборотних коштів і можливою загрозою зриву виробничих планів через нестачу сировини і матеріалів або

відсутності можливості задовольнити запити споживачів продукції.

2. Обумовленими надлишком оборотних коштів, тобто «заморожуванням» грошових коштів у сировині, запасах готової продукції і дебіторській заборгованості.

Управління оборотними коштами підприємства має охоплювати такі елементи:

• облік всіх наявних складових оборотних коштів на сьогодні;

• аналіз стану, у тому числі виявлення причин, внаслідок виникло нинішнє становище з поточними активами підприємства;

• розробку і впровадження в практику роботи окремих служб підприємства сучасних методик керування оборотними коштами;

• контроль за поточним станом найважливіших складників оборотних активів у процесі виробничої й комерційної діяльності підприємства;

• прогноз змін в оборотних коштах у найближчій і довгостроковій перспективі;

• розрахунок окремих показників, необхідних для складання касового бюджету підприємства.

Отже, підсумовуючи вищесказане, треба зазначити, що в «посткризових» умовах важливе значення займає оперативний економічний аналіз, тому що своєчасно одержана необхідна якісна аналітична інформація має вирішальний вплив на результати управління. Тим більше, що вимоги компетентності, відповідальності за прийняття рішення в умовах самостійності, конкуренції не розосереджуються на численних виконавцях, а конкретизують на кожному рівні управління. І, крім цього, для підвищення оперативності економічного аналізу створюють об'єктивні умови, зумовлені прогресом комп'ютеризації, вдосконаленням техніки і технологій та обробки економічної інформації.

Список використаних джерел:

1. Васильева Л.С. Финансовый анализ: [учебник] / Л. С.Васильева. – К. : Центр учебной литературы, 2007. – 528 с.
2. Ефимова О.В. Финансовый анализ: [учебник для ВУЗов] / О. В. Ефимова. – К. : Центр учебной литературы. – 3-е изд., испр. и доп., 2007. – 365 с.
3. Негашев Е.В. Методика финансового анализа деятельности коммерческих организаций / Е. В. Негашев, А. Д. Шеремет // Вестник 253. – 2008. – № 16. – С. 25-28.
4. Никонович Г.С. Оперативный анализ у системі управління оборотними активами / Г. С. Никонович // Наукові записи. – 2008. – № 23. – С. 51-53.
5. Тимофеева Т.В. Анализ денежных потоков предприятия: [учебник] / Т.В. Тимофеева. – Харьков : Торсинг, 2006. – 452 с.